

Lesing og kjønn

Lesing handler om skolegang, utdanning og arbeidsliv, men også om jenters og gutters deltagelse i kulturen og samfunnet, i en offentlig og politisk virkelighet som krever avansert lesekompetanse. Derfor er lesing også et demokratispørsmål.

Av førsteamanuensis Ingrid Nielsen, Lesesenteret, Universitetet i Stavanger og førstelektor Brita Strand Rangnes, Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora, Universitetet i Stavanger

De siste årene har det satt seg en oppfatning om at det særlig er gutter som strever med lesing. Medieoppslag som «Guttene må få hjelp» (Sørum i *Aftenposten* 24.04.2012), «Gutteproblemet» (Semningsen i *Dagsavisen* 30.11.12) og «Boys' reading skills 'must be tackled'» (BBC News 3.07.12) er på linje med politiske dokumenter som for eksempel Stortingsmelding 22 (2010–2011), som ligger til grunn for den nasjonale satsingen på ungdomstrinnet, der det heter at «Lesing og leseopplæring er en utfordring, særlig for guttene. Derfor legger meldingen opp til en særskilt satsing på å styrke ferdighetene i regning og matematikk [for begge kjønn], og videreføre lesesatsingen, som i større grad skal ha som mål å styrke guttenes leseferdigheter».

Det er i stor grad de store internasjonale undersøkelsene av leseferdigheter (PISA, PIRLS) som ligger til grunn for fokuset på gutter og lesing, eller på sammenhenger mellom kjønn og lesing i det hele tatt. I Norge og i flere andre land ser det ut til at jentene fra 10-års alder presterer bedre i de fleste skolefag, og at de skaffer seg lengre utdanning enn guttene. Samtidig er guttene i flertall blant elever som dropper ut av videregående skole (OECD, 2010). Nasjonale prøver, PISA og PIRLS har vist samme tendens. PISA-undersøkelser indikerer for eksempel at norske gutter ligger nesten halvannet skoleår bak jenter når det gjelder lesing.

Men hva finner vi bak disse tallene? Hvilke tekster og spørsmål er det for eksempel henholdsvis jenter og gutter skårer best på? Vi finner størst kjønnsforskjeller i jentenes favør når det gjelder skjønnlitterære tekster, utredende, kunnskapsformidlende fagtekster, samt tekster der det argumenteres for bestemte meninger. Jenter skårer også bedre på åpne oppgaver der de selv må formulere svaret, samt på oppgaver som krever kritisk vurdering og refleksjon. Vi finner i mindre grad kjønnsforskjeller eller forskjeller i guttenes favør i lesing av journalistiske tekster med fengende ingresser og illustrasjoner, og i oppgaver som krever en målrettet leseforståelse. Det er verdt å merke seg at gutter også skårer godt på tekstene som leseforskere vurderer som de vanskeligste, nemlig nyhetsgrafikker med mye og kompleks informasjon.

Elevene fikk til PISA-testen i 2009 også spørsmål knyttet til holdninger til lesing, og her var kjønnsforskjellene relativt sett enda større enn på selve leseprøven: Nordiske gutter har markant mindre positive holdninger til å lese enn nordiske jenter. Guttenes svar tyder på at de primært ser lesing som en nødvendighet i ulike situasjoner, og at de i langt større grad enn jenter bare leser det de må. Lesing synes blant gutter langt på vei å oppfattes som en skoleplikt. Denne tendensen gjelder gutter i alle land, men norske gutter er overrepresentert i den minst lesepositive gruppen (Roe 2010).

Det er altså tankevekkende og problematiske tendenser når det gjelder kjønn og lesing. Men når vi snakker vi om gutters og jenters leseferdigheter og holdninger til det å lese, står vi likevel i fare for å forenkle virkeligheten. Vi bør for det første unngå et reduksjonistisk syn på kjønn og skole, hvor gutte- og jentekategorier blir framstilt på en svær forenklet og tabloid måte. For stereotype forestillinger om kjønn kan føre til at vi gjør elever urett (jf. *Kilden*-artikkelen «Alle gutter er ikke dårlige på skolen, og alle jenter er ikke skolelyse» fra november 2014, som presenterer Elin Borgs doktoravhandling *Beyond a Dual Understanding of Gender Differences in School Achievement*). I stedet for å se elever som enkeltmennesker, generaliserer vi ut fra to kategorier. Vi bør kanskje være mer interessert i *hvilke* gutter og *hvilke* jenter – kort sagt hvilke elever – det er som ikke klarer seg i skolen. For hvis innsatsen settes inn på gutter og lesing, hvor blir det av arbeidet med jenter og lesing? Heller ikke alle jenter leser mye og godt. Kan oppmerksomheten på gutter og lesing gjøre at jenter som er svake lesere blir usynlige i skolen? Og de jentene som leser godt, leser de først og fremst som en plikt i skolesammenheng, eller utvikler de seg til å bli myndige, selvstendige og faglige lesere også

av andre tekster og også utenfor skolen? Denne typen problematikk må ikke bli usynliggjort av oppmerksomheten på gutter og lesing.

I 2004 intervjuet forskere fra Lesesenteret 61 gutter mellom 11 og 17 år om deres holdninger og vaner knyttet til lesing (Trude Hoel og Lise Helgevold: «[Jeg leser aldri, men jeg leser alltid!](#)»). Tendensen var at gutter leser, men at de reflekterer lite over egen leseatferd og leserrolle. De forholder seg til lesing som en aktivitet, altså som noe de *gjør*, og ikke som identitet, som noe de *er*, altså som lesere. Selv om mange av guttene snakket ivrig om rike leseopplevelser, hadde flere en direkte motvilje mot å omtale seg selv som «leser». I undersøkelsen spørres det om «leser»-begrepet er knyttet til noen egenskaper som gutter ikke ønsker å assosieres med i ungdomsalderen? Kan vi snakke om en moderne myte om lesing som en utpreget feminin aktivitet?

En annen tendens i undersøkelsen er at gutter ser ut til å være nytteorienterte i valg av lesestoff, og flere forklarte lesevaner og valg av lesestoff med egne og også fremtidige nyttebehov. Det gikk også frem av undersøkelsen at mytene om gutters lesevaner er kjente for guttene og kan virke negativt inn på lesingen deres som selvoppfyllende profetier.

Dette er helt i tråd med Harriet Bjerrum Nielsens og Agnes Andenæs' diskusjoner av begrepet «flink pike» (i artikkelen «Hvorfor er vi så besatt av flinke piker», *Kilden*, februar 2016), der professor Bjerrum Nielsen hevder at utbredelsen av dette begrepet gjør at «det hefter noe mindreverdige ved jenters prestasjoner». Professor Andenæs har studert utviklingen av kvinnedominansen i psykologistudiet og undersøkt hvordan det at flink-pike-figuren kobler flinkhet til kjønn «kan være med på å gjøre det uakseptabelt eller ukult for gutter å vise at de jobber og derfor greier seg bra på skolen». Et slik forenklet syn på kjønn og egenskaper gagnar verken gutter eller jenter i utdanningssystemet, der gutter fortsatt ses på som «naturlig geniale, men late, og jenter som kjedelige, men flittige». Derfor er det vesentlig å spørre om veien å gå for noen av kjønnene virkelig er å basere leseaktiviteten på guttenes (angivelige/generaliserte) behov for aktiv tekstutforskning – for slik igjen å redusere jentene til passive, pliktoppfyllende tilskuere i leseklasserommet.